

אברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
”זה יוסף שהוא אב בחכמה” (ד”ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
דבי יוסף ענגיל זצ”ל

פרשת שופטים תשפ”ו • שנה ו' - גליון רפ”ו • מכון ”אוהבי תורה” להוצאת ספרי רבינו זי”ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

גליוני הש”ס
סנהדרין טז.

והוצאת את האיש ההוא או את
האשה ההוא וגו' אל שערך (יז, ה).

סתירת הסוגיות מהו 'שערך'?

בסנהדרין (טז). 'והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא' וגו', איש ואשה אתה מוציא לשערך, ואי אתה מוציא כל העיר לשערך.

עיי' ספר בני איראל על התורה בפרשתנו (ד"ה והוצאת) [וז"ל: פירש רש"י (כאן), המתרגם 'אל שערך' - 'לתרע בית דין', טועה, שכן שנינו (כתובות מה), 'אל שערך' - זה שער שעבד בו, או אינו אלא שער שדנו בו, נאמר 'שערך' למטה (כאן) ונאמר 'שערך' למעלה (לעיל פסוק ב), מה 'שערך' האמור למעלה שער שעבד בו - אף 'שערך' האמור למטה שעבד בה, ותרגומו 'לקרוי'.

וקשה לי, דהא בסנהדרין (טז). איתא, 'והוצאת את האיש אל שערך', איש ואשה אתה מוציא אל שערך, ואי אתה מוציא את העיר כולה אל שערך. משמע מזה, 'והוצאת אל שערך' היינו שער בית דין, דאי שער שעבד בו, היכי ממעטינן עיר הנדחת, הא בעיר הנדחת נמי הורגין אותן בעירם שעבדו בה.

אבל אם פירוש מלת 'שערך' היינו שער בית דין של עשרים ושלשה, אתי שפיר, דדוקא איש ואשה אתה מוציא אל שערך, דהיינו בית דין של כ"ג, אבל כל העיר אי אתה מוציא לדון בבית דין של כ"ג, אלא בבית דין של ע"א - בירושלים, ואחר כך עונשים אותם בעירם, וכן פירש רש"י שם (ד"ה לשערך) בהדאי, 'אל שערך' לבית דין שבשערך, דהיינו סנהדרין קטנה וכו', ואם כן לכאורה קשיין סוגיות אהדדי.

והיה אפשר לומר דלא קשיין אהדדי, אלא 'והוצאת אל שערך' היינו שער שדנו ושעבדו בו, וזהו ביחוד שאפשר להתקיים בו שניהם, אבל בעיר הנדחת אי אפשר לקיים שניהם יחד, הואיל והדין צריך להיות על פי בית דין

(א) שהקשו, שלא נזכר ברמב"ם ולא בירושלמי דין זה.

(ב) לשוננו שם: "הנה על קושיא אחת גדולה היא עלי, הייתי משתומם מאוד... והייתי נבחר על המראה שלא נזכרה קושיא זו בשום פוסק, ולא בתלמוד בבלי וירושלמי ומפרשיהם, עד שהאיר ד' את עיני שמצאתי..."

(ג) והם גרי צדק, עיין ברכות יט. ורש"י ד"ה דוגמא: "שהיו מבני בניו של מנחיים, כדאמרין בגיטין בפרק הנזקין (נז)."

(ד) ראה **כנסת הגדולה** ח"מ סימן ז' הגב"י סעיף א ד"ה איברא - ד"ה רק.

(ה) וכן כתב התשב"ץ **במגן אבות** פ"א מ"י: "ושמא, כיון דלא היה בישראל כמוהו בקבלה, הוא היה ראוי יותר מכולם, כי לא פסלה תורה גרים, אלא בשיש קיוצא בהם בישראל, אבל אם אין קיוצא בהן בישראל - הם קודמין", עיין שם.

ונפלאים הם דברי **הכלי חמדה** ז"ל בספרו חמדת ישראל קונטרס נר מצוה אותו פט, אחר שהביא תמיהה הצ"ח בדורש לציון, ו"מרגניא טבא" שמצא בריב"א שציון רבינו בישוב הקושיא, כתב: "מבואר מזה דבר חדש, דדוקא אם יש בישראל גדול כמותם, אז אם בוחרים את הגר - זה הוי בכלל התמנות שלנו שאנחנו ממנים אותו וזה אסור לנו, אבל אם הגר הוא הגדול שבדור ומגיע לו כתר תורה מדינא, אין אנחנו ממנים אותו כלל, כי כתר תורה שייך למי שגדול יותר בדור, והוא שלו

בירושלים, והעונש צריך להיות בעירם, ובירושלים עצמה לא משכחת לה, דהא אין ירושלים נעשית עיר הנדחת (בבא קמא פב).

מיהו לפי זה, מאן דמתרגם 'לתרע בית דין' לא משתבש, ואמאי שווייה רש"י כטועה, וצריך לי עיון.

גליוני הש"ס
שבת טז.

וקמתי ועליתי אל המקום אשר
יבחר ד' אלקיך בו (יז, ה).

כשאי אפשר לקיים מקצת דיני נפשות - אף כולם אין מקיימים ♦ **דברים שאין מקיימים כולם כשא"ל לקיים מקצתם - דוגמאות**

בשבת (טז). ארבעים שנה עד שלא חרב הבית, גלתה לה סנהדרין וישבה לה בחנויות. למאי הלכתא, אמר רב יצחק בר אבדימי וכו', שלא דנו דיני נפשות.

ובתוספות (ד"ה אלא) כתבו: תימה, ד'וקמת ועלית אל המקום' - דדרשין מיניה (סנהדרין יד) מלמד שהמקום גורם, לא כתיב אלא בזקן ממרא, ובזקן ממרא גופיה לא כתיב אלא בהמראתו, שצריך שימרה עליהם במקומן, אבל לדנו יכול אף על פי שאין בית דין הגדול בלשכת הגזית.

עיי' ספר חידושי גור אריה (שם ד"ה שלא) שכתב, וז"ל: שלא דנו דיני נפשות - וטעמא דמילתא, כיון שלא היו יכולים לדון דין אחד מדיני נפשות, דהא בזקן ממרא כתיב 'וקמת ועלית אל המקום', לכך היו בטילין כל דיני נפשות, דאין סברא כלל שיהיו דנין מקצת דיני נפשות, עכ"ל.

ועיין דוגמתו **ברמב"ם** הלכות מעשה הקרבנות (פי"ג הי"ד): אין קומץ פחות משני זיתים. **ובמשנה למלך** שם וז"ל: עיין ירושלמי ריש פרק שני דיומא (ה"א), דרבי יצחק כ' שאל, מעתה, כהן שאין ידו מחזקת כשני זיתים - פסול מן העבודה. ולכאורה נראה דפסול לכל העבודות, כיון שאינו ראוי לקמיצה כו', עכ"ל. ובודאי דאין בזה יתרון

מדינא ולא צריך מינוי כלל.

וראה עוד **אמבואה דספרי** ח"ג, קונטרס רשמי שאלה אות ב בסופו, שהביא גם כן בישוב הקושיא לפי דברי הריב"א הנזכר (ולא ראה את דברי רבו הכלי חמדה ז"ל), והוכיח כן מספרי פרשת בהעלותך פיסקא עת, לגבי בני יונדב: "רבי יהושע אומר, וכי גרים נכנסים להיכל... אלא שהיו יושבים כסנהדרין ומורים דברי תורה", ומבואר דמותרים להיות בסנהדרין היכא שאין כמותן בישראל, עיין שם. (וראה עוד פירוש הראב"ד בספרי שם ד"ה בסנהדרין: תולדות אדם שם ד"ה אלא).

פרטי לקמיצה, רק הכוונה, דכהן שאינו ראוי לכל העבודות - אף למקצתם אינו ראוי. ועיין שם היטב במשנה למלך, וכן בקרבן עדה בירושלמי יומא שם (ד"ה מעתה), שהוקשה להם סברת הדבר, עיין שם היטב.

ואני הראיתי לדעת **בחידושי**, דכזה נמצא גם כן בירושלמי חגיגה (פ"א ה"ח), אף על גב דאת אמר קמין זקינים לדברים יחידים, והוא שיהא ראוי לכל הדברים, עכ"ל, עיין שם. ועל כן כזה גם כאן, מקום שאין ראוי לכל דיני נפשות - גם למקצתם אינו ראוי.

ועיין תוספות ערכין (ג, ד"ה דמסברי) דאשמעינן שם, דאפילו בקי באותו נגע לבד - ולא בשאר, יכול לראות, עיין שם היטב.

גליוני הש"ס
ברכות יט.

מקרב אחיך תשים עליך מלך (יז, טו).

שמעיה ואבטליון שהיו

גרים - איך היו נשיא ואב בית דין

עיי' דורש לציון (דרוש ג עמוד כז ד"ה והנה) שהרעיש בקושיא², דאין היו שמעיה ואבטליון נשיא ואב בית דין (ראה חגיגה טז-טז), הא בעינן 'מקרב אחיך' (דברים יז, טו; ועיין קידושין עז:)³. וכתב שמצא הקושיא בספר **כנסת הגדולה**, ואין בידי ספר זה⁴.

לא היו בישראל חשובים כמותם

ואולם גוף הקושיא קדומה **בריב"א** על התורה פרשת משפטים (כא, א ד"ה לפניה). עיין שם שתיקן, דלפי שלא כתבו הגימטרים והדעות שעשו חכמי הרומיים הראשונים, וזכרו כל דבר בשם אמרו. ומכללם נזכר זה 'אבטליון', ואמרו עליו שהיה בחור וסדר גימטרים ודעות רבות, ועד היום יש ביניהם דת אחת נקראת 'דת אבטליון'. ואמרו שאבטליון זה - עזב עבודת הצלמים שהיו ברומי, והלך לו לבקש דת אחת. והוא בלי ספק - זה הנזכר במשנה, שעם היותם גרים - נשתלמו בחכמתם כל כך שהיו ראשי בני ישראל וגדולי דורם, עיין שם.

מרגניא דיוסף

ענינים מופלאים, פניני חכמה ודעת ושכיית חמדה מתורת רבינו זי"ע

האם לעתיד לבא יהיה גלגל חמה

בפסחים (סח). רב חסדא רמי, כתיב (ישעיה כד, כג) 'וחפרה הלבנה ובושה החמה', וכתיב (ישעיה ל, כו) 'והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעת ימים' וכו'. אידי ואידי לעולם הבא - ולא קשיא כו'.

משמע, דלעולם הבא גם כן יהיו מאורות חמה ולבנה. ועיין סנהדרין (קא), טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה, שגלגל חמה בעולם הזה, ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. ומשמע דבעולם הבא לא יהיה גלגל חמה, ועיין שם ברש"י וז"ל: שגלגל חמה בעולם הזה - ולא לעתיד שמאורות מתחדשות, ודו"ק.

פרק יז (א) כבוד ועונג שבת

לשון 'שבועת שקר' לאו דווקא, רק הכוונה דהוי שבועת שוא, משום נשבע לבטל את המצוה (ראה שבועות כט.), דסבירא ליה דאסור להשלים התענית ערב שבת וליכנס לשבת כשהוא מעונה, משום עונג שבת.

ולדיעות הסוברים (ראה שו"ת הרא"ש כלל יא אות ג; שו"ת תשב"ץ ח"ב סימן קסג ד"ה ואשוב) דשבועה חלה לבטל מצוה דרבנן, צריך לומר דעונג שבת דאורייתא (ראה חידושי הר"ן פסחים צט: ד"ה אבל), ואפילו ליכנס לה כשהוא מעונה הוא איסור תורה, וכמוכח.

גילויי הש"ס עירובין מ: ד"ה דתניא

באיזה תענית בשבת אמרו 'קורעין לו גזר דינו' **איתא** בברכות (לא:), כל היושב בתענית בשבת, קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה, ואף על פי כן חוזרין ונפרעין ממנו דין עונג שבת. מאי תקנתיה, אמר רב נחמן בר יצחק, ליתבי תעניתא לתעניתא.

הנה רוב הראשונים (ראה תוספות שם ד"ה כל; רשב"א שם ד"ה מאי) פירשו, דאירי בתענית חלום [ומקורו מן המדרש (ראה שם שם)] ועיין אריכות בשו"ת הריב"ש (סימן תקיג ד"ה והיה - ד"ה והשתא). **ואולם בשיטה מקובצת** (שם ד"ה כל) כתב, דאירי גם כן בתענית משום תשובה.

גילויי הש"ס ברכות לא: ד"ה כל

תענית בשבת עד שש שעות

איתא בפסחים (סח:), תניא, רבי אליעזר אומר, אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. רבי יהושע אומר, חלקו - חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש. ואמר רבי יוחנן, ושניהם מקרא אחד דרשו, כתוב אחד אומר (דברים טז, ח) 'עצרת לד' אלקיך', וכתוב אחד אומר (במדבר כט, לה) 'עצרת תהיה לכם', רבי אליעזר סבר, או כולו לד' או כולו לכם, ורבי יהושע סבר, חלקו - חציו לד' וחציו לכם.

עיין שו"ת מהר"ם בר ברוך (דפוס פראג סימן שמח ד"ה וצריך) שהביא גמרא דכאן בזה הלשון: רבי אליעזר אומר, אין לו לאדם ביום טוב 'ושבת', אלא אוכל ושותה או יושב ושונה, רבי יהושע אומר, חלקו - חציו לגבוה וחציו לכם.

ודיקדק מכאן, דכיון דקיימא לן דהלכה כרבי יהושע לגבי רבי אליעזר, דרבי אליעזר שמותי (שבת קל:), על כן מותר להתענות בשבת עד שש שעות ולא יותר. והקשה מכאן אירושלמי תענית (פ"ג הי"א) דאמר, דאסור להתענות בשבת עד שש שעות, עיין שם.

וצריך עיון, דפלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע הוא ביום טוב לבד, ואילו בשבת אמר (פסחים שם) דהכל מודים דבעינן נמי 'לכם', ומצוה ליישב.

גילויי הש"ס פסחים סח: ד"ה חלקו

ליתא. אמנם מצאנו ב**זהר הקדוש** אמור קה: דמבואר כן, עיין שם. ו) שמתחילה פירש שמדובר בתענית חלום, ואחר כך הביא דברי השואל שם שרצה להוכיח מלשון 'כל היושב' שמדובר בתענית רשות - ולא בתענית חלום שהיא חובה, ודן שם בארוכה לחלוק עליו.

ואולם יש לומר, דרק הדרך כן משום חיוב וכבוד שבת, אבל אינו איסור. ועוד, דבמוצא אחרת נאה הימנה, הא לא עדיף מקדשים דנפדין בשביל מציאת אחרת נאה הימנה, כמבואר בשבועות (יא:), וכאן נמי מה שמקין השניה הנאה מן הראשונה תחת הראשונה, זהו כפדיון לראשונה, שהיא נפדית ומתחללת בשניה, וגם, סתמא בהכינן ראשונה - מיד דעתו שאם יזדמן לו נאה הימנה יאכל את זו, והיא אומדנא ברורה, דהוי כתנאי (ראה בבא בתרא ח: - דמהני בהקצאה (ראה סוכה י:), וזה פשוט.

גילויי הש"ס ביצה טז. ד"ה מצא

אם 'כסא דהרסנא' נחשב דבר מועט

איתא בשבת (קכח:), אפילו דבר מועט ולכבוד שבת עשאו, הרי זה עונג. מאי היא, אמר רב פפא, כסא דהרסנא. וכן הוא בבבא בתרא (ס:), עיין שם.

ובשאלתות פרשת בראשית (שאליתא א) איתא, אפילו דבר מועט ולכבוד שבת עשאו, הרי זה עונג, ורב פפא אמר, כסא דהרסנא.

ועיין בבבא בתרא שם **בחדושי אגדות** למהרש"א (ד"ה ת"ר) דכתב: וכן בעניין הסעודה אמר דמשייר בה דבר מועט - דהיינו כסא דהרסנא, אין זה דבר מועט, דרב פפא גופיה משמע פרק הדר (עירובין סה). דמחשיב ליה, דיש לו ריח טוב, אלא דגבי זכר לחרבן מחשיב ליה דבר מועט כו', עיין שם.

ובמחלית כבוד תורתו הרמה, אישתמיטתיה דגם בשבת חשיב ליה רב פפא דבר מועט. ואולם לגירסת השאלות הנ"ל, אין ראייה משם דחשיב ליה דבר מועט, דיש לומר דרב פפא מילתא דנפשיה קאמר, דצריך לענג השבת בכסא דהרסנא, ולא קאי אדרב דאמר אפילו דבר מועט כו'.

אם 'כסא דהרסנא' יש לו ריח משובח

ומה שכתב המהרש"א דרב פפא גופיה מחשיב ליה בפרק הדר, כוונתו על הגמרא שם (סה:), רב פפא לא מצלי בביתא דאית ביה הרסנא¹. ואין ראייה משם רק דיש לו ריח חזק, אבל לא ארי' משובח והיותו דבר חשוב.

גילויי הש"ס שבת קיח: ד"ה אפילו

הנשבע שיתענה בערב שבת

איתא בתוספתא תענית (פ"ב ה"ז), אבא יוסי בן דוסאי אמר משום רבי יוסי הגלילי, נשבע שיתענה בערב שבת, הרי זה שבועת שקר.

לו חק ומשפט², ודרשו בסנהדרין (נח:), שבת ודינן במרה איפקוד³. ג) דמוכח מכמה מקומות, דשבת ויום טוב כי הדדי נינהו. ועיין עוד **תפארת יוסף** פרשת יתרו עמוד קטז הערה שצט באריכות. ד) וברש"י: "דאית ביה הרסנא - משום ריחא". ה) וראה בהערות מהדיר הרשב"א שם, שבמדרש תהלים שלפניו

ביאור הדרשה שהוצאות שבת ויום טוב אינם בכלל הקצבה בראש השנה

איתא בביצה (טז:), כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת ימים טובים וכו', שאם פחת - פוחתין לו, ואם הוסיף - מוסיפין לו. אמר רבי אבהו, מאי קראה, 'תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגנו' (תהלים פא, ד), איזהו חג שהחדש מתכסה בו, הוי אומר זה ראש השנה, וכתב (שם שם, ה) 'כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב'. מאי משמע דהאי 'חק' לישנא דמזוני הוא, דכתב (בראשית מז, כב) 'ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה'.

אולי בזה⁴ עניין הדרש, כהך דשלהי עירובין (צו:), דדרשין בתפילין 'והיה לך לאות' (שמות יג, ט) - יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות, כן כאן דרשין 'כי חק לישראל הוא' - יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן 'חק' אינם בדין ראש השנה, עיין שו"ת **תשב"ץ** (ח"ג סימן כט), דשבת איקרי 'חק', עיין שם היטב⁵, ויום טוב ושבת כי הדדי נינהו - עיין שבת (ס:), ומה שכתבתי שם על **הגליון** (ד"ה י"ט)⁶. וכיון ד'חק' לישנא דמזוני הוא, לכן דרשין גם יציאת שבתות וימים טובים לענין זה - שאין המזון שלהם ויציאותיהם נידון בראש השנה, רק אם פחת כו'.

הוצאת ראשי חדשים וחול המועד

ועיין רוקח (סימן רכח ד"ה בפסיקתא), הביא לשון **הפסיקתא** (דבר כהנא, כח ד"ה תני), מראש השנה נקצצין מזונותיו של אדם, חוץ ממה שמוציא בימים טובים ובשבתות 'ובראשי חדשים וחולו של מועד' כו'.

גילויי הש"ס ביצה טז. ד"ה חוץ

מצא אחרת נאה - מדוע הראשונה אינה 'מוקצה מחמת מצוה'

איתא בביצה (טז:), תניא, אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה ואמר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה, מניח את השניה ואוכל את הראשונה.

יש לעיין לכאורה, למאן דאמר (סנהדרין מז:), הומנה מילתא היא, מדוע אין הראשונה אסורה משום מוקצה מחמת מצוה (שבת מה:). ועיין פירוש **הראב"ד** עדיות (פ"ד מ"י ד"ה כלכלת) דכתב, שכל המוכן לשבת - אין אדם נמלך עליו למוכרו, ולא לעשותו לדבר אחר כו', עיין שם.

א) קאי על מה שאמרו 'חוץ מהוצאת שבתות והוצאת ימים טובים', דבגמרא אין מבואר אלא הדרשה מנין ממזונותיו של אדם נקצצין בראש השנה, כמבואר ברש"י שם ד"ה מאי, אבל אין מבואר מנין דהוצאת שבת ויום טוב אינה בכלל הזה.

ב) שכתב: "והשבת גם כן 'חוק' הוא, שנאמר (שמות טו, כה) 'שם שם

שביבי יוסף

אלמות אור לחקירות יסודות סברות וכללים
המפורשים בתורת רבינו ז"ע

נשים ואנשים - קדושת ישראל אחת להם

"בפשיטות נראה דנשים ואנשים לא שייך למיחשבינהו שתי קדושות - ואף אם המצא ימצא חומר באשה על איש, דקדושת האשה גם כן רק קדושת האיש, כי היא **ישראלית כמדהו**, אלא דקדושתה פחותה ממנו, וקלה בחמורה מישך שייכא (ראה סנהדרין עא:), ואיננה קדושה בפני עצמה"

ציונים לתורה כלל לח פסקא קד

מישראל אין מוציאין מידו. אם כן סברתם בהכרח, דאי פטורים - יכולים לקבל גם כן אפילו מישראל אחר, ואם כן הא בפשיטות מקבל מישראליות שבצמז, כמו שמקבל מישראל אחר, וזה פשוט.

לוי שזכות קבלתו ספק אין מוציאין על ידו ופטור מלתת

ולפי זה, כיון דמספקינן אי לויים איקרו 'עם', ואי איקרו 'עם' - הא אין מקבלין, ואם כן הא הוי ליה חיוב נתינתו - וודאי, וזכות קבלתו - ספק, ואם כן הא היה לנו לומר דאין ספק מוציא מדי וודאי, וחייב גם לתת, אלא דהא ד'אין ספק' כו' - הא אין מוציאין ממון על ידו וכנ"ל, ועל כן שפיר פטור מלתת.

כהן הוא ודאי ואין מוציאין מידו, אך בספק בכור הכהן ספק

ומה שאין כן אם תפס הכהן - שפיר אין יכול להוציא מידו, כיון דהכהן וודאי והוא ספק, והוי ליה ממש אין ספק מוציא מיד וודאי. ומה שאין כן בספק בכור, דהכהן התופס - רק ספק, שפיר מספק אין יכול לתפוס, ושפיר מוציאין מידו, ודו"ק היטיב.

לוי ספק בפטור וודאי בחיוב ואין ספק מוציא מדי ודאי

ועוד נראה, דאפילו נימא דמהות הלוייה אין מקבל, וכסברת הש"ך שם (ס"ק יב) שהשיג על הב"ח והעטרת זהב הנ"ל - דהא 'זוהי יהיה משפט הכהנים' כתיב, ואך דמהות הלוייה פטור מלתת - אי לויים לא איקרו 'עם', ד'מאת העם' כתיב, ומהות הלוייה אינו 'עם'. ואם כן בבמהת לוי, לפי מה שכתבנו - דלוי וכהן נמי הם 'ישראלים', אלא דיש בהם מהות כהונה לוייה גם כן, ואם כן לפי זה בבמהת לוי, הזורע והלויים כו' דשייכים לכולו בכל מהות שבו, ומהות ישראליות שבו חייב ומהות לוייה שבו פטור מלתת, אם כן הוי ליה ככהן שותף בבהמה - דכל הבהמה פטורה (ראה חולין קלב.).

ועל כן נראה, דכיון דיש כאן על כל פנים עניין חיוב מפאת מקצת השה שהוא חייב בוודאי מצד עצמותו, אלא דכיון דיש מקצת שהוא פטור, לכן הוא פטור את הכל כדין כהן שותף כו', ועל כן על כל פנים כיון דיש ספק בהפוסט, ועניין החיוב ישנו בוודאי, ומה שאין כן עניין הפוסט יש בו ספק אם ישנו, דאי לויים איקרו 'עם' - אם כן הא גם מהות הלוייה חייב ואין כאן פטור כלל, ועל כן גם בזה שפיר שייך סברא דאין ספק מוציא מדי וודאי, כיון דעניין החיוב הוא וודאי, ועניין הפוסט הוא ספק, דו"ק היטיב מאוד, ועל כן שפיר גם כן אין מוציאין מהלוי, דעל ידי 'אין ספק' כו' אין מוציאין ממון. ומה שאין כן אם תפס הכהן - שפיר גם כן אין מוציאין מידו וכנ"ל.

לאו (ראה חולין קלא.). והקשה הש"ך מדברי הטור בסימן שטו סעיף א, שפסק בספק בכור, שאם תקפו כהן מוציאין אותו מידו.

ה) לא זכינו לתשובת רבינו זו. ומתוך ההקדמה לספר קהלת שלמה, נראה שנתכנה אל הגאון מסאסאנווצא - **רבי שלמה שטענציל ז"ל**, בענין ברכה על פדיון הבן כאשר יש ספק ספיקא אם מחויב בפדיון, ראה שם. (יצוין, כי רבינו הזכיר תשובה זו במקומות נוספים, ראה אוצרות יוסף חידושי יורה דעה קונטרס ב אות לד; שם אות עז ד"ה ואין; כתי"ק אוצרות יוסף חידושי יורה דעה אות מו, הנדפס בספר זכר שלמה, ירושלים תשמ"ג. וראה עוד בזה בשו"ת אבני נזר י"ד סימן שצא: שו"ת מהר"ש ח"ד סימן ט; שו"ת חלקת יואב ח"א י"ד סימן כ; שו"ת דובב משרים ח"ב סימן לב).

ו) ז"ל: "ונראה לי מוכח מהש"ס ומשמעות הפוסקים, דדוקא מליתן פטורים מהאי טעמא - דשמא לא איקרי 'עם', אבל פשיטא דאם תפס לוי מתנות מישראל דמוציאין מידו, דקרא כתיב 'זוהי יהיה משפט הכהנים' וגו', ולויים לאו 'כהנים' איקרו".

**זוהי יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הזבח
אם שור אם שה ונתן לפניהן הזרע והלחיים והקבה (יה, ג).**

מתנות כהונה מספק

~ מתוך: אוצרות יוסף חידושי יורה דעה קונטרס ב ~

וכתב שם בזה: ונראה לי לחלק, דדוקא בספק בכור, שהספק הוא בגוף הענין שנחלקו עליו, והלכך מספק אין לכהן שייכות בו, דאמרינן ליה אייתי ראייה דבכור הוא ושקול, וכל כמה דלא מיייתת ראייה מוקמינן ליה אחזקת מרא קמא, ואחזקת דרוב בהמות אינם בכורים. מה שאין כן כאן שהספק הוא אם לויים חייבים או לאו, ובגוף הענין אין כאן ספק, אלא שהספק הוא מצד אחר, מצי הכהן לומר להלוי, כל כמה דלא מיייתת ראייה דלא איקרי 'עם' (ראה חולין קלא.) - המתנות שלי.

כהנים ולויים מחויבים במתנות כהונה אלא שנותנין לעצמם

ואין תירוצו מובן כלל מסברא. ואך יש פנים לזה, לפי מה שכתבתי **בתשובה לסאסאנווצע** בעניין פדיון הבן¹, דכל מתנות כהונה ולויה - דכהנים ולויים עצמם פטורין (ראה חולין קלא.; שם קלב.); אין העניין דפטורין בעצם, דהא גם כהנים ולויים - ישראלים הם, ויש עליהם חיוב נתינה מצד הישראליות כעל כל הישראלים [ועיין יומא (טו.), אטו כהנים לאו בכלל 'עמד' ישראל' גינהן], ורק דהא יש בם גם כן מהות כהונה ולויה, ועל כן הם גם כן מקבלים מצד מהות כהונה ולויה שבהם, ואין העניין שהם פטורים, רק שמחויבים לתת - אלא שנותנים לעצמן, ודו"ק.

לוי מקבל לעצמו מהישראליות שבו

ולוי - דאין מקבל זרוע ולחיים מישראל, ועם כל זה פטור מלתת, העניין גם כן דרך מישראל אחר לא נתנה לו תורה זכות הקבלה, אבל מעצמו מקבל שפיר, וכך הוא הגזירת הכתוב, אבל חיוב נתינה וודאי יש עליו, כיון דגם הוא ישראל, ועניין הישראליות שבו הא מחויב בנתינה כשאר ישראל. ואי אפשר שיוכן העניין רק כנ"ל, דמהות הישראליות - נותן, ומהות הלוייה - מקבל, ועניין שם היטב בתשובה הנ"ל.

ועוד, דלסברת הב"ח (י"ד סימן סא סעיף כג ד"ה אבל) **והעטרת זהב** (לבוש שם סעיף כב) המובא בש"ך שם (ס"ק יב), דאי לויים פטורים - גם אם תפס לוי

בשלחן ערוך (י"ד סימן סא סעיף יח), דצבי הבא על העז וילדה, חייב רק בחצי מתנות, משום 'שה' - ואפילו מקצת שה (ראה חולין קלב.), אבל באידך חצי, אומר לו, אייתי ראייה דאין חוששין לזרע האב, והוי ליה כוליה שה, ואתן לך, דאני אומר דחוששין, והוי ליה צד האב שבו צבי, ופטור, עיין שם (טורי זהב ס"ק ט; ש"ך ס"ק כ).

מדוע לא נימא דהכהן ודאי והבעלים ספק

ויש לעיין, דמדוע לא נימא בזה דאין ספק מוציא מדי וודאי, דהא זכות הכהן הוא וודאי, דהא יש בו עניין שה וודאי - או במחצה או בכלו, ואילו הישראל זכותו ספק - אי יש בו עניין צבי או לא, וראוי לומר אין ספק מוציא מדי וודאי, כי היכא דאמרינן הכי לעניין ספק ויבם בנכסי סבא - ביבמות (לה.)⁸.

אם אפשר להוציא ממון מכח כללא ד'אין ספק מוציא מדי ודאי'

ויש לומר, דנהי דאין ספק מוציא מדי וודאי, אבל אין להוציא ממון מטעם אין ספק מוציא כו', ודו"ק.

ואולם, לפי מה שכתבתי **בגליון** יבמות שם (ד"ה ואין), **ובגליון** יומא פרק בתרא² לדון, דהך ד'אין ספק מוציא מדי ודאי' הוא וודאי גמור וברור, ועדיף מרוב וחזקה דאינם בירור (ראה שו"ת תרומת הדשן סימן שטט ד"ה אמנם: שו"ת חמדת שלמה י"ד סימן כה אות ח), דכיון דאמרינן דאין ספק מוציא מדי וודאי, לכן נשאר הוודאי בוודאותו בלי גרעון³, אם כן ראוי גם כן להוציא ממון על ידו. ועיין **ר"ף בבא קמא** פרק בתרא (מד: מדפי הרי"ף), ד'איני יודע אם פרעתי' דחייב (בבא קמא קיח.) הוא משום אין ספק מוציא מדי וודאי, ובאתי רק להעיר.

סתירת הטור בין תקפו כהן בספק בכור לתקפו לוי בספק מתנות

והנה, אי נימא דאין מוציאין ממון בסברא דאין ספק מוציא מדי וודאי, הנה יתורץ בזה סתירת **הטור**, שעמד עליו **הש"ך** שם (סימן סא ס"ק יג)⁴,

(א) **המשך לשונו:** "וצריך אני לעיין בזה בתוספות ורא"ש ביבמות שם (תוספות ד"ה הוי: רא"ש פ"ד סימן יא) **ובגליון** הש"ס שלי שם (ד"ה ואין), וגם בתוספות ריש בבא מציעא (ד"ה וזה), ואין הש"ס לפני, ואני כותב הכל נשען על הזכרון".

(ב) לא נמצא. וידוע כי חתן רבינו - מחוסר אמצעים - לא הדפיס מתוך גליונות רבינו על הש"ס אלא כשליש מהחומר.

(ג) ז"ל בגליון הש"ס יבמות שם: "ויש לעיין, הא דאין ספק מוציא כו', אם נשאר הוודאי בחזקתו לגמרי, דאין כח לספק לגרע כח וודאי, ונשאר הוודאי וודאי - ככל וודאי, או דילמא, הא דאין ספק מוציא כו', כחו רק כחו רוב או חזקה, אבל אינו עוד וודאי גמור.

ועיין ירושלמי יומא פרק יום הכיפורים (פ"ה ה"ה), חולה אומר יכול אני (להתענות), ורופא אומר איני יודע, נעשה כספק נפשות, וכל ספק נפשות דוחה את השבת. ואם כן משמע, דהא דאין ספק

מוציא מדי וודאי, אינו וודאי גמור, דאם לא כן, גם כאן היה לנו לומר דאין ספק דרופא מוציא מדי וודאי דחולה. ועל כרחך דהוא רק כרוכ כו', ועל כן כיון דבפיקוח נפש אין הולכין אחר הרוב (יומא פד:), לכן דוחה כו'.

אולם יש לדחות, דכיון דבחולה איכא למיתלי דתונבא הוא דנקט ליה, כמבואר בבבלי שם (פג:), לכן אין הוודאי שלו נחשב וודאי כלל, ואין כאן רק ספיקו של הרופא לבד. ונזכרתי **דהרא"ש** פרק יום הכיפורים שם (פ"ה סימן יג) הביא ירושלמי הנ"ל, ויש לעיין בזה במה שכתב שם על זה בשם **הרמב"ן** (תורת האדם עמוד כד ד"ה חולה), עיין שם היטב.

(ד) בטור שם סימן סא סעיף כג, פסק: "ואין נוהגין (המתנות) אלא בישראל, אבל כהנים ולויים פטורים, שגם הלוי פטור מליתנם. אבל אם נטלם כהן מידו - אין צריך להחזירם לו, שהוא ספק אם חייב אם

יום הכיפורים נקרא 'יומא רבה' על שם שגדול באיכות

בראש השנה (כא), רב נחמן יתיב בתעניתא כוליה יומא דכיפורי, לאורא אתא הוא גברא, אמר ליה, למחר יומא רבה במערבא.

יש לומר, דנקרא כן על שם היותו גדול באיכות מכל הימים, דלבי אדם נחשב גם איסור מלאכה דיום הכיפורים חמור משבת, כמבואר בתוספות כאן (קא: ד"ה הויד).

ואף לפי האמת דשבת חמור - דבסקילה (ראה סנהדרין נג), מכל מקום היינו רק איסור מלאכה, אבל עצם היום יש לומר דגדול באיכותו משבת, מפאת היות בו גם חיוב עינוי ובכרת (ראה מגילה ז:), והוא גם כן יום כפרה (ראה ויקרא טו, ל).

ועיין מדרש (ראה פסיקתא רבתי כג, א ד"ה גלמי) על הכתוב (תהלים קלט, טז) "מים יוצרו ולא אחד בהם", והוא **בילקוט** שם (תהלים רמז תתפח ד"ה ימים) דיש מאן דאמר שם דזה יום הכיפורים. הרי דיום הכיפורים יום מיוחד - למאן דאמר הנ"ל מכל הימים, ואף מן השבתות.

חצי שיעור אסור מן התורה - תלוי אם מחשבת אוכלין שמה מחשבה

החכם צבי בתשובותיו (סימן פו ד"ה וגם) כתב - ודבריו נודעים, דהא דחצי שיעור אסור מן התורה (ראה יומא עג), הוא מפאת דאחשיבה לאכילה, ואף על גב דבעצם איננו 'אכילה', עם כל זה אהני מחשבת האוכל לשוויה 'אכילה'.

והנה הך סברא דאזלינן בתר מחשבת האוכל ולא בתר עצם האכילה, הוא פלוגתא מפורשת בסוגין (קב:) בין אבוי ורבא. דרבא אמר, דלרבי דסבירא ליה דבהמה בחייה לאו לאיברים עומדת, מכל מקום אם חישב לאוכלה אבר אבר, ואכלה אחר כך אפילו כולה - חייב, כיון דלפי מחשבתו שחישב לאוכלה אבר אבר, הרי גלי דעתיה דלאיברים עומדת, וז"ל הגמרא: אמר רבא, אם תימצי לומר, סבר רבי מחשבת אוכלין שמה מחשבה, חישב לאוכלה אבר אבר ואכלה כולה - חייב. אמר ליה אבוי, ומי איכא מידי דאילו אכיל ליה אחר לא מחייב, ואכיל ליה הוא ומחייב. אמר ליה, זה לפי מחשבתו וזה לפי מחשבתו, עכ"ל הגמרא.

ומבואר להדיא בזה, דאבוי סבירא ליה דלא אזלינן באכילה בתר מחשבת האוכל, רק בתר עצם האכילה - לפי מה שהיא בעצמותה זולת מחשבתו, ועל כן כיון דבעצם הדבר הרי בהמה בחייה לאו לאיברים עומדת, ואכילת כולה לפי עצמות הדבר איננו אכילת אבר, על כן לא מהני מחשבת האוכל לימחשיבה אכילת אבר ופטור. ורבא סבירא ליה דמחשבת אוכלין שמה מחשבה, ומהני מחשבה ידידה - דחישב לאוכלה אבר אבר, לימחשיבה אכילת אבר וחייב.

ואם כן מובן ממילא, דהוא הדין בהך דחצי שיעור - יש לומר בפשיטות דהא דחצי שיעור אסור מן התורה, תלוי בפלוגתא דאבוי ורבא הנ"ל. דלרבא דמחשבת אוכלין שמה מחשבה, מהני אחשיבה דאוכל לשוויה אכילה לחצי שיעור, אף על פי שבעצם איננו אכילה, ויסבור דחצי שיעור אסור מן התורה. ולאבוי דמחשבת אוכלין לאו שמה מחשבה, ממילא אמרינן להיפוך, דחצי שיעור מותר מן התורה, ולא מהני 'יאחשיבה' לשוויה אכילה ולאסורו.

גדר טומאת נבלת עוף טהור תלוי בפלוגתא אם אכילה היא בגרון או במעים

יש להסתפק, בטומאת נבילת עוף טהור דמטמא בבית הבליעה, אם ענין הטומאה הוא בתורת אכילה, שגזירת הכתוב היא שאכילת נבילת עוף טהור מטמא, או דילמא גם היא טומאת מגע היא, אלא דשאר המטמאים במגע - מטמא בכל מקום שישג עוף הגוף (ראה רמב"ם הלכות טומאת מת פ"א ה"ג), ונבילת עוף טהור גילתה תורה דאינה מטמאה במגע רק במקום מיוחד - בבית הבליעה, וגזירת הכתוב הוא שטמאה על ידי מגע בית הסתרים (ראה רש"י לעיל לד. ד"ה דחידוש), ועל כל פנים רק מטעם מגע היא - לא מטעם אכילה, ודו"ק.

ונראה דספק זה תלוי במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש (קג:) - אי הנאת גרון חשיבא אכילה או הנאת מעיים. דלריש לקיש, על כרחך דטומאת נבילת עוף טהור איננו מטעם אכילה, כיון דמטמא בבית הבליעה דהיינו בגרון (ראה רמב"ם הלכות אבות הטומאות פ"ג ה"א), והנאת גרון הרי לא חשיבא אכילה לדידה כלל, ועל כרחך דהטומאה רק מטעם מגע, מה שאין כן לרבי יוחנן דהנאת גרון חשיבא אכילה, ויותר שפיר יש לומר דהטומאה היא מטעם אכילה, ויותר מסתבר לומר כן משנאמר שהוא מטעם מגע, כיון דמגע בית הסתרים הוא (ראה נדה מב; רמב"ם הלכות טומאת מת שם), וגם אין לו מגע בשום מקום משארי מקומות הגוף.

פלוגתא דחצי שיעור תלויה בפלוגתא דהנאת גרון או מעיים - ביין לכולי עלמא הולכים אחר הגרון - בבין מודה ריש לקיש דאסור מן התורה

הנה בפלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש (יומא עג:) בהא דחצי שיעור אי אסור מן התורה, מבואר בספר **תועפות ראם** (או"ח סימן ד) דלטעמיהו אזלי, לפי מחלוקתם בסוגין (קג:), דרבי יוחנן סבירא ליה באכל חצי שיעור והקיא וחזר ואכלו חייב, משום שנהנה גרונו מכזית, וריש לקיש סבירא ליה דפטור, משום דהנאת מעיים בעינן. ועל כן לרבי יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה, כיון שאפשר להחצי שיעור עצמו לְהַעֲשֹׂת שיעור - אם יקיאנו ויחזור ויאכלנו, על כן חשוב הוא ואסור מן התורה, מה שאין כן לריש

לקיש לטעמיה - שפיר מותר מן התורה, עד כאן תוכן דבריו.

והנה בסוכה (מט:) איתא, אמר רב פפא, שמע מינה כי שבע אינש חמרא - מגרוניה שבע. וברש"י (ד"ה מגרוניה): על ידי ששותיהו בלגימות גסות וגרון מלא - הוא משיבע, ולא על ידי שתייה מרובה - שמכניס הרבה יין במעיו על ידי לגימות דקות, ואינו כאוכלין ששובע שלהן בא במילוי כרס, עכ"ל.

ולפי זה נראה, דנהי דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש אי בתר הנאת גרון אזלינן או בתר הנאת מעיים, עם כל זה ביין גם ריש לקיש מודה דבתר גרון אזלינן - לא בתר מעיים, כיון שעיקר השובע שלו בא בהנאת הגרון ולא במילוי הכרס, וכדברי הגמרא ורש"י הנ"ל, ולפי זה שוב ביין אסור - גם ריש לקיש מודה דחצי שיעור אסור מן התורה, וכמובן.

בישול חשוב שינוי - ביאור הטעם שמים חמים בקרים נחשב 'מזיגה'

עיין בגמרא (קה:), מים הראשונים נוטלין בין בחמין ובין בצונן. אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי ינאי, לא שנו אלא שאין היד סולדת בהן, אבל היד סולדת בהן - אין נוטלין בהן. וברש"י (קה: ד"ה סולדת) כתב וז"ל: אם היד סולדת בהן - ביטלם, ונשתנו מתורת מים, עכ"ל. ומפורש בזה דבישול חשוב שינוי, ושעל ידי הבישול נחשב לדבר אחר ממה שהיה תחלה.

וראיתי לכתוב מה שהעירני **אחי יצחק שיחיה** לאוי"ט, על דברי רש"י הנ"ל, דפירש במימרא דרבי ינאי דשם - דמים שהיד סולדת בהן פסולים למים אחרונים, דהטעם משום דעל ידי שחיממם עד שהיד סולדת - ביטלם, ונשתנו מתורת מים.

והעירני אחי שיחיה הנ"ל, דיש להבין בזה דברי הגמרא פסחים (קק:), אמר רב יהודה אמר שמואל, כל המזוג מצטרף (אם שתי יין מזוג, ואחר כך שתי משקה מזוג אחר, הרי הוא מצטרף לו לענין זוגות בין לטובה ובין לרעה, דכיון דתרויהו מזוגין נינהו - כמין אחד חשיבי, ומצטרפי, רשב"ם), חוץ מן המים (המזוגים, כגון מים קרורים במים חמומים או חמימי בקרירי, דהא לאו מזיגה היא, דמין במינו נינהו, מה לי קרירי ומה לי חמימי, מכל מקום מין אחד הוא וְשֵׁם אחד הוא, רשב"ם). ורבי יוחנן אמר, אפילו מים. עכ"ל הגמרא.

ולפי הנ"ל יש לומר, דרבי יוחנן בשיטת רבו - רבי ינאי דסוגין - קאי [עיין בבא בתרא (קנד:), דרבי יוחנן היה תלמידו של רבי ינאי], דסבירא ליה דמים שנתחממו ונתבשלו נשתנו ובטלו מתורת מים, ועל כן שפיר כמין אחר ושם אחר חשיבי, ושפיר חשיבי גם מים חמומים בקרורים - מזיגה, דהמים שנתחממו ונתבשלו כמין אחר ושם אחר חשיבי, והווי להו שפיר כמזיגת מין בשאינו מינו, עד כאן דברי אחי שיחיה הנ"ל, **דברי פי חכם חן**.

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושד בעולם העליון"

(ההבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגד"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com